

Selonteko konsernivalvonnan järjestämisestä 2019

Kaupungin konsernivalvonnan tarkoituksena on varmistaa, että konsernin toiminta on taloudellista ja tuloksellista, päätetyt tavoitteet saavutetaan, päätösten perusteena oleva tieto on riittävää ja luotettavaa ja että lain säännöksiä, viranomaisohjeita ja toimielinten päätöksiä noudatetaan ja että omaisuuden arvo turvataan.

Konsernivalvonnalla tarkoitetaan konsernijohtoon vastuulla olevaa tytäryhteisöjen toiminnan tuloksellisuuden ja taloudellisen aseman seuranta, analysointia ja raportointia. Konsernivalvonnalla tarkoitetaan myös konserniohjeen sekä sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan toteutumisen seuranta ja arviointia. Kirjanpitolautakunnan kuntajaoston yleisohjeen mukaan kaupunginhallituksen on toimintakertomuksessa annettava tiedot siitä, miten konsernivalvonta on kuntakonsernissa järjestetty, onko valvonnassa havaittu puutteita kuluneella tilikaudella ja miten konsernivalvontaa on tarkoitettu kehittää.

Selonteon laadinta pohjautuu tytäryhtiöiden johdon itsearviointikyselyn tuloksiin, omistajaohjauksen vuosittain käymiin tavoite- ja omistajakeskusteluihin ja yhtiöiden riskiarviointien läpikäyntiin. Omistajakeskusteluissa käydään läpi yhtenä osa-alueena mm. tytäryhteisöjen riskienhallintasuunnitelmien ja riskikartoitusten sisältö ja ajantasaisuus, yhtiön sisäisen valvonnan menettelyt ja hyvän hallinto- ja johtamistavan noudattaminen. Konsernin tytäryhteisöjen talousraportointi kattaa konsernikatsauksen huhtikuun tilanteesta merkittävimpien tyttärien osalta, laajan talousraportoinnin elokuun tilanteesta (väli tilinpäätös), konsernikatsauksen marraskuun tilanteesta merkittävimpien tyttärien osalta, konsernitilinpäätösraportoinnin ja lisäksi erillisen omistajaohjauksen vuosittaisen raportin Tampereen kaupungin tytär- ja osakkuusyhtiöiden toiminnasta.

Toimivallan- ja vastuunjako konserniohjauksessa

Kaupunginvaltuusto päättää Kuntalain 14 §:n mukaan kuntastrategiasta, omistajaohjauksen periaatteista ja konserniohjeesta. Tampereen kaupunkikonsernin omistajaohjauksesta ja konsernivalvonnan järjestämisestä vastaavaan konsernijohtoon kuuluvat kaupunginhallitus, konsernijaosto, pormestari ja konsernijohtaja, joita avusti omistajaohjausyksikkö. Kaupunginhallituksen konsernijaoston tehtävänä on ohjata ja valvoa omistajana yhtiöitä ja säätiöitä siten, että nämä toimivat valtuuston asettamien tavoitteiden mukaisesti.

Konserniin kuuluvat tytäryhtiöt ja säätiöt noudattavat toiminnassaan Konserniohjetta, Hyvä hallinto- ja johtamistapa (Corporate Governance) -ohjetta ja Palkitsemisperiaatteet -ohjetta. Lisäksi konsernissa noudatetaan yhtenäistä toimitusjohtajasopimusmallia.

Omistajaohjausyksikkö vastaa omistajastrategioiden sekä kaupungin periaatteiden ja ohjeiden mukaisesta päätösasioiden valmistelusta. Yksikkö järjestää säännöllisiä toimitusjohtajille tarkoitettuja ja muita konserniyhteisöjen toimintaan liittyviä kokous- ja koulutustilaisuuksia. Vuonna 2019 järjestettiin kaksi tytäryhteisöjen toimitusjohtajille tarkoitettua toimitusjohtajakokousta, joissa käsitellään konsernin ajankohtaisia asioita. Lisäksi vuonna 2019 järjestettiin FCG:n kanssa yhteistyössä konserniyhteisöjen hallitusjäsenille suunnattu koulutus, joka toteutettiin kahden koko päivän mittaisena Kunnallinen hallitusosaaja- koulutusohjelmasta työstettynä versiona. Konserniohjauksen toimivallan ja vastuun osalta ei ole havaittu huomautettavaa.

Ohjeiden anto kunnan edustajille tytäryhteisöissä

Konsernijaosto nimesi vuodelle 2019 kaupungin ehdokkaat yhtiöiden toimielimiin. Yhtiökokous valitsee toimielinten jäsenet ja tilintarkastajat. Tarkastuslautakunta huolehtii kunnan ja sen tytäryhteisöjen tilintarkastuksen yhteensovittamisesta. Sisäinen tarkastus avustaa pormestaria ja muuta konsernijohtoa kaupunkikonsernin sisäisen valvonnan, riskienhallinnan ja hyvän johtamis- ja hallintotavan

asianmukaisuuden varmentamisessa ja arvioinnissa. Konsernijohtaja määrää kaupungin edustajan yhtiökokouksiin.

Yhteisöjen toimivan johdon, toimitusjohtajan ja hallituksen jäsenten asiantuntemus korostuu nimettäessä yhtiön toimivaa johtoa ja valittaessa hallituksen jäseniä erityisesti konsernin ja sen yhteisöjen voimakkaissa kehitystilanteissa. Vuonna 2019 tehdyissä hallitusjäsenten valinnoissa hallitusten monimuotoisuus kasvoi. Tytäryhteisöjen hallituksiin valittiin sekä luottamushenkilöjäseniä että yksilöidymmällä asiantuntijaprofiililla olevia jäseniä varmistaen monipuolisen osaamisen ja kokemuksen yhtiöiden hallitustyöskentelyssä. Konserniohjauksen omistajaohjausyksikkö järjestää tytäryhteisöjen toimielinten jäsenille niiden toimintaan liittyvää koulutustoimintaa. Samoin omistajaohjausyksikkö organisoii hallitustyöskentelyn arvioinnin vuosittain tytäryhteisöjen hallituksen jäsenille ja raportoi tuloksista kaupunginhallituksen konsernijaostolle.

Konserniohjeen periaatteiden mukaisesti yhteisöjen tulee jo valmisteluvaiheessa hankkia omistajan ennakkokanta tehdessään päätöstä merkittävästä asiasta. Tytäryhteisön hallituksen puheenjohtajan velvollisuutena on valvoa, että ennakkokanta on haettu ja että se kirjataan pöytäkirjaan hallituksen kokouksessa, kun merkittävästä asiasta tehdään päätös. Kaupunkiomistajan kantaa haettiin kaupunginhallituksen konsernijaostolta konserniohjeen määrittelemistä asioista useita kertoja vuoden 2019 aikana. Omistajaohjauksen arvioinnin perusteella ohjeiden antoon kaupungin edustajille tytäryhteisöissä ei ole huomautettavaa.

Konsernitavoitteiden asettamista ja toteutumista koskeva arviointi

Konsernitavoitteiden toteutumista selvitetään toimintakertomuksen erillisessä luvussa. Valtuusto asettaa kaupungin tytäryhteisöille toiminnan ja talouden tavoitteita, joiden toteutumista seurataan kaupungin normaalien seurantajärjestelmien mukaisesti. Talousarviossa tytäryhteisöille asetettiin sekä talouden että toiminnan tavoitteita, joiden asettamiseen myös kaupungin palvelualueet osallistuivat uuden toimintamallin mukaisesti.

Tytäryhteisöjen omistajastrategiat käytössä

Vuonna 2019 toteutettiin vuotta aiemmin päätettyjä 18 tytäryhteisön omistajastrategioita. Tavoitteena on, että kaupungin omistamien yhtiöiden ja merkittävien säätöiden muodostama kokonaisuus arvioidaan kerran valtuustokaudessa ja yhtiöiden omistajastrategioita päivitetään tarpeen mukaan.

Yhtiökohtaisten omistajastrategioiden laadinnan taustalla on tarve muodostaa näkemys omistuksen tavoitteista ja kehittämisvisiosta pidemmällä aikavälillä. Omistajastrategiatyön yhteydessä tytäryhteisöt salkutettiin neljään eri kategoriaan. Valitun salkutusvaihtoehdon pohjalta yhtiöomistukselle laadittiin omistajan tahtotilaa kuvaavat omistaja-arvoa kasvattavat toimenpiteet.

Tytäryhteisöjen työhyvinvointikysely

Konsernijaoston toimeksiannosta on jo useana vuonna tehty kaupungin omistajaohjausyksikön koordinoimana kaupunkikonsernitason työhyvinvointikysely. Kaupunkikonsernin tytäryhteisöille räätälöidyn yhteisen kyselyn tavoitteena on ollut omistajaohjausnäkökulmasta muodostaa kokonaiskuva kaupunkikonsernin työhyvinvoinnin tilasta. Kyselystä saatavalla tiedolla tuetaan tytäryhteisöjen liiketoimintalähtöistä työhyvinvoinnin kehittämistä ja koko Tampereen kaupunkikonsernin johtamista.

Kysely on toteutettu noin puolentoista vuoden välein vuosina 2017 ja 2018. Kolmas kysely on vuorossa alkuvuodesta 2020 ja kyselyn tulokset käsitellään konsernijaoston kokouksessa keväällä.

Tytäryhteisöjen toiminnan tuloksellisuuden ja taloudellisen aseman seuranta, analysointi ja raportointi

Yhteisöille asetettujen toiminnallisten ja taloudellisten tavoitteiden toteutumista sekä yhteisöjen taloudellista kehitystä ja tunnuslukuja seurataan säännöllisesti. Vuosittain omistajaohjaus laatii myös laajan raportin Tampereen kaupungin tytär- ja osakkuusyhteisöjen toiminnasta, joka sisältää omistajaohjausyksikön tekemän tilinpäätösanalyysin jokaisesta yhtiöstä ja toimiala-analyysia tärkeimmistä konserniyhtiöistä. Myös tammi-huhtikuun talouskatsaus ja välitilinpäätösraportti annettiin konsernijaostolle tiedoksi konsernin merkittävimpien tytäryhteisöjen talouden kehityksestä. Lisäksi vuoden 2019 tammi-marraskuusta julkaistiin talouskatsaus, jossa päivitettiin konsernin merkittävimpien tytäryhteisöjen tilanne ja annettiin koko vuoden tulossennuste.

Keskitettyjen konsernitoimintojen ja konsernipalvelujen käyttö sekä siirtohinnoittelun kustannusvastaavuus

Konsernin ei-markkinoilla toimivilla yhteisöillä on mahdollisuus käyttää hyväkseen omistajaohjauksen asiantuntemusta rahoitusta ja pääoman käyttöä koskevissa asioissa, hankinnoissa keskitettyä Tuomi Logistiikka Oy:n hankintatoimintaa, kaupungin tietohallintoa, työterveydessä Tullinkulman Työterveys Oy:tä sekä Monetra Pirkanmaa Oy:n talous- ja henkilöstöhallinnon palveluita.

Siirtohinnoittelussa kaupungin yksiköt ja in-house yhtiöt noudattavat kustannusvastaavuuden periaatetta ja kohtuullisen pääoman tuoton vaadetta. Siirtohinnoittelun ei ole raportoitu aiheuttaneen ongelmia.

Riskienhallintajärjestelmien toimivuus tytäryhteisöissä

Tytäryhteisöjen riskienhallintaa ja sen periaatteita ohjataan kaupunginvaltuuston päätöksen Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan perusteet sekä konserniohjeen ja Corporate Governance -ohjeen avulla. Vastuu riskienhallinnan valvonnasta ja toteutuksesta on viime kädessä tytäryhtiön hallituksella. Kaupunkikonsernin tytäryhteisöissä toimitusjohtajalla ja yhtiön johtoryhmällä on kokonaisvastuu asianmukaisen riskienhallinnan järjestämisestä lainsäädännön ja konserniohjeen mukaisesti. Konsernijohton tehtävänä on valvoa tytäryhteisöjen sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämisen asianmukaisuutta ja tuloksellisuutta. Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämisen asianmukaisuuden valvonnan osalta keskeisessä roolissa ovat vuosittain käytävät omistajakeskustelut, jossa hyvän hallintotavan, sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan tilanne käydään läpi. Tytäryhteisön hallituksen puheenjohtaja ja toimitusjohtaja vastaavat asiasta omistajaohjaukselle. Lisäksi on tehty määräajoin selvityksiä ja kyselyitä yhteisöjen johtamisen, valvonnan ja riskienhallinnan tilasta ja kehityksestä. Viimeisin konsernivalvonnan selontekoon liittyvä kysely tytäryhteisöjen johdolle, kaupungin konsernijohtolle ja omistajaohjauksen johdolle on järjestetty joulukuussa 2018 - tammikuussa 2019. Seuraavan kerran kysely toteutetaan vuoden 2020 lopulla.

Tytäryhteisöt ovat hyväksyneet kaupungin laatimat ohjeistukset hallituksissaan. Uuden joulukuussa 2019 hyväksytyyn konserniohjeen käsittely on vielä kesken. Yleisesti voidaan todeta, että tytäryhteisöillä on riskienhallinnan suunnitelmat ja järjestelmät, joita ko. tytäryhteisön hallitus ohjaa ja valvoo säännönmukaisesti. Tytäryhteisöjen hallitusten systemaattista sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan riittävyyden arviointia tulee kuitenkin edelleen kehittää ja samalla selkeyttää tytäryhteisöjen ja konserniohjauksen välistä ohjausta ja tiedonvälitystä.

Merkittävimmät tunnistetut riskit kaupunkikonsernissa

Tampereen kaupunkikonsernissa merkittävimmät riskit liittyvät liikevaihdoiltaan ja taseiltaan isoimpiin yhtiöihin, joista kaupunki saa merkittäviä osinkotuloja. Useilla yhtiöillä valmistelussa tai käynnissä merkittäviä investointeja, joihin saattaa liittyä toteutus- ja käyttöönotto vaiheen riskejä. Rahoituksen osalta korkoriskejä on pystytty pitämään alhaisella tasolla.

Tampereen Sähkölaitos Oy valmistelee Naistenlahden voimalaitoksen korvausinvestointia. Turve on säilytetty suunnitelmissa mukana yhtenä tulevana polttoainejakeena. Puun ja turpeen polttoon liittyy kuitenkin sääntelyyn ja päästöjen laskentaan liittyviä merkittäviä tulevaisuuden riskejä. Tämä saattaa vaikuttaa investoinnin rahoitettavuuteen ja rahoituksen hintaan tai muodostua yhtiölle maineriskiksi.

Kilpailu- ja kuluttajavirasto on käsitellyt usean vuoden ajan Finnpark Oy:n väitettyä valtiontukea ja asemaa markkinoilla. Viraston kanssa on päästy yhteisymmärrykseen, että Finnpark Oy kilpailee markkinoilla ja yhtiö sekä omistaja ovat toimineet sen mukaisesti. Lopullinen päätös on odotettavissa vuoden 2020 aikana. Samasta aiheesta on valitettu myöskin Euroopan komissioon ja asian käsittely siellä jatkuu edelleen.

Tampereen Kotilinnasäätiön Muotialantien tonttiasiassa ja toiminnanjohtajaa koskevassa oikeusprosessissa Turun hovioikeus teki ratkaisunsa helmikuussa 2020. Päätöksellään hovioikeus kumosi Pirkanmaan kärjäoikeuden tammikuussa 2019 antaman tuomion ja vapautti toiminnanjohtajan rangaistuksesta. Hovioikeus kuitenkin totesi toiminnanjohtajan syyllistyneen luottamusaseman väärinkäyttöön jättämällä tehtävänsä osaksi hoitamatta.

Kaupunkikonsernin riskienhallinta ja sen seuranta on vastuutettu konsernijohdon osalta ja konsernin tytäryhteisöissä ei ole havaittu edellä mainittuja lukuun ottamatta sellaisia merkittäviä strategisia tai operatiivisia riskejä, jotka vaikuttaisivat kaupunkikonsernin toimintaan.